

ALICE TÖYRYLÄ

VENNUN SALARAKAS JA KOIRANSA

HELLSTEDTIN HENKEEN

Alice Töyrylä

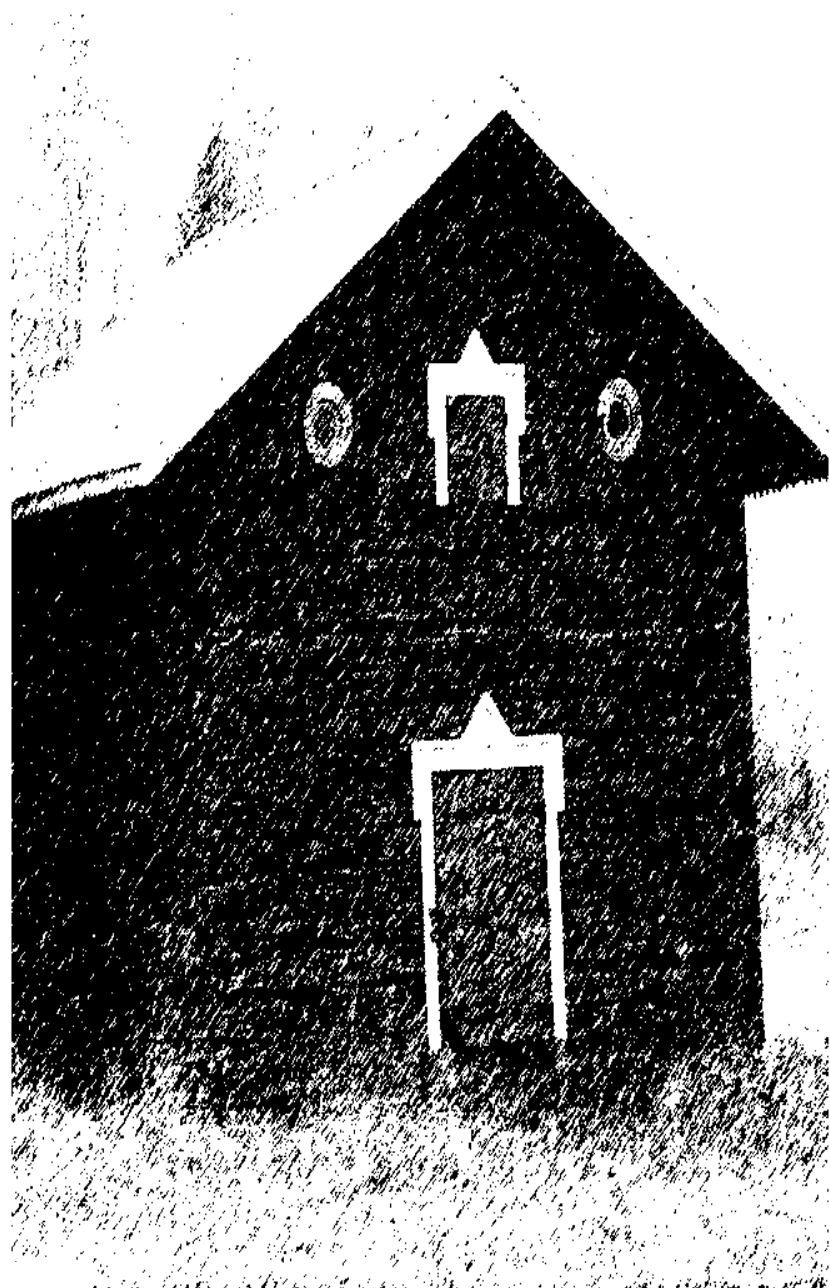
HELLSTEDTIN HENKEEN

Alice Töyrylä

HELLSTEDTIN
HENKEEN

© 2016 ALICE TÖYRYLÄ
KUVITUS JA TAITTO: ALICE TÖYRYLÄ
KUSTANTAJA: BoD – BOOK ON DEMAND,
HELSINKI, SUOMI
VALMISTAJA: BoD – BOOK ON DEMAND,
NORDERSTEDT, SAKSA 2016
ISBN 978-952-330-288-4

*Kiitos Andersille jalanjäljistä,
arvokkaista ja ansiokkaista
historiantutkimuksista*

ENSIMMÄINEN LUKU

I

Moro, isäntä sanoi emännälle ja työnsi pirtin oven perässään kiinni. Jälleen kerran ärhäkkäänä tunnettu isäntä käveli nahkasaappaissa, tanner tömisten henkseleitä paukuttaen kumpareta alas, kohti notkollaan olevaa vanhaa hirsiaittaa. Vanhaan hirsiaittaan isäntä tapasi mennä aina tiukan paikan tullen, ikään kuin jäähyille ja miettimään. Emäntä oli opettanut.

Käskey kävi jälleen kerran. Mutta tällä kertaa, juttu on pahin sitten mies muistiin sodan, eikä anna isännälle silmäystä nukkua yötä rauhassa. Matkalla aitalle isäntä kutoi juonta. Vanha kanto polun varrella, laittoi isännän mielikuvituksen liikkeelle. Eihän tuohon tarvita kuin kirveskaveriksi, että loppu on nyt tultava. On sitä ennenkin teurastettu ja verta vuodatettu, isäntä mielessään ajatteli, emännän piiskatessa pihamaalla mattoja niin, että tampoaus keppi oli katketa.

Vanhan notkolla olevan hirsiaitan seinällä roikkui ruosteisissa koukuissa vanhoja tavaroita aina lumikengistä sirppiin. Ja tuossa, on Omenojärven kalareissulta jäänyt, reilu kaksikymmentä metriä pitkä kalaverkko. Siinä on vielä kohoina toimineet korkit -, metallirenkaat -, jokunen kalan suomu – ja kalan pyrstö kiinni, Isäntä totesi verkkoa tarkemmin katsellessa, kun samassa isännällä välähti.

Leveä hymy kasvoilla isäntä pinkaisi takaisin pirttiin kalaverkkoa heiluttaen niin, että matkalla emäntä oli tart-

tua hiuksista kiinni verkkoon. Isäntä heitti kalaverkon pirtin pöydän päälle ja alkoi setviä verkkoa.

Emäntä kiirehti isännän perässä sisälle pirttiin.

– Hyvänen aika sentään, rakas Arvo! Mitä ihmettä sinä nyt taas juonit, Emäntä kysyi puuhellan ääreltä, posket punasta hehkuen.

Arvo ei vastannut.

Leveä hymy suunpielissä, Arvo jatkoi kalaverkon setvimistä.

– Menen navettaan, Emäntä sanoi ja käveli pirtistä ulos pihamaalle.

Viimein Arvo astui setvitty kalaverkko kainalossa pirtistä ulos pihamaalle. Vanhan navetan kulman takaa, seinän viereltä, Arvo koukkasi mukaansa parit pitkät parrut. Nämä tässä vielä tarvitaan, Arvo mielessään tuumasi.

Ohimennen matkalla portille, Arvo huomasi emännän heiluvan navetassa. Arvo pysähtyi hetkeksi navetan kulmalle ja katsoi navetan pienestä ikkunaruuudusta sisään. Punainen huivi päässä, vaaleat kiharat hiestä otsaan liimautuneena, pyöreillä poskilla helakka puna vaan, niin rievakasti talikko ja ämpäri heiluivat emännän käsissä, että Arvoa herkisti syvästi moinen näky.

On minua sitten lykästänyt. Vaikka on perhanan tulinen sanoissaan, niin parempaa ja ahkerampaa emäntää en olisi voinut saada. Tässä on neljäkymmentä vuotta yhdessä taivallettu, kitistyt, natistut ja rakastettu. Monta hetkeä on mennyt, Arvo mielessään muisteli.

– Rakas, Arvo sanoi niin, että navetan pieneen ikkunan ruutuun, sanat huurtuivat tähdiksi.

Samassa navetan ovi oli irrota saranoistaan, kun emäntä pinkaisi talikko kädessä ovesta ulos.

– Herregud rakas Arvo! Nim pal kauhiast säikähdin! Mi-

tä ihmettä sinä täällä ikkunasta minua pelottelet, emäntä kysyi seisten isännän edessä navetta värmeissä, kuin tais-
teluun valmistautuva metso. Punainen huivi päässä, terä-
vät kannukset lähtökuopissa, tiukasti talikon vartta puris-
taen, emäntä osoitti Arvoa harottavilla talikon piikeillä suo-
raan leukaperään.

Arvo tarttui talikon varteen kiinni ja rauhoitteli tulista emäntää.

– Rakas Alma. Minä tässä ajattelin niin, että pitää uudet hangot ja talikot sinulle hankkia. Nuo nykyiset ovat riva-
kassa käytössäsi, niin kovasti paljon jo kuluneet. Somerol-
ta, Sakkilan Einarin sekatavara kaupasta voin ostaa sinul-
le, vaikka huomenissa, Arvo sanoi, irvistävää talikkoa sil-
mäillen.

Alma irrotti otteen talikon varresta.

– No, mutta kerropa minulle mitä sinä teet noilla pitkillä parruilla iso mies, Alma kysyi ja osoitti kämmen sormilla Arvon kädessä olevia parruja.

– Minä ajattelin vähän siivota, Arvo sanoi.

– Siivota, Alma kysyi.

– Kyllä. Aivan oikein kuulit, rakas Alma. Ajattelin siivota tilusta, turhista värmeistä, ettei kukaan ei toivottu pääse varkaksiin tai vieraisille nääs, silleen. Saadaan kaikki nuk-
kua yö rauhassa, Arvo sanoi.

– Vai niin! Usko nyt sinua. Juonittelet kuitenkin taas, Alma sanoi, riuhtaisi talikon Arvon kädestä ja nakkasi sen ruosteiseen koukkuun, navetan seinustalle niin, että koukku oli hirrestä irrota.

– Eikö se uusi kyltti portinpaalussa ole tepsinyt, kun pi-
tää joka yö kuitenkin, valvoa yli ihmisten ajan? Että, jos
ensiyön valvot, niin huomenissa tuot sitten kanalasta tuo-
reet lämpimät kananmunat tullessasi. Saan leipasta veh-

näset sunnuntaiksi vieraita varten. Töitä sinunkin pitää tehdä eikä vain kutoa juonia. Mitä lie, ne ihmiset sinusta kylillä kummajaisia ajattelevat ja juoruja virkkaavat, kun kaiken maailman kylttejä kirjoittelet ja ne portinpaaluun naulaillet, Alma sanoi ja harppoi navettasaappaat jaloissa rivakoin askelin, kapeaa polkua navetalta kohti taloa.

Arvo kääri auringon haalistaman ruutupaidan hihat, tiukasti ylös kyynärpäihin asti ja painoi lippalakin tiukasti päähän. Pitkät parrut - ja kalaverkko kainalossa sekä kuuluneet nahkasaappaat jaloissa, Arvo käveli kapeaa polkua navetalta kohti porttia. Perhanan koiran kikkareet! Taas on tiluksilla salaa käyty. On se kumma, ettei mene perille, että tämä on yksityisalue, Arvo mielessään manasi.

Viimein Arvo saapui portille, pysähtyi ja katseli kylätielle. Hiljaista on. Hyvä niin, Arvo mielessään tuumasi, asetti parrut portin pieleen maahan ja ryhtyi rakennuspuuhiin. Tuohon maahan asetan kaksi parrua poikittain, yksi parru ristiin ja yksi parru verkon keskelle. Keskellä oleva parru asetetaan hieman viistosti alaspäin ja parrun terävä kärki ylöspäin. Portinpaalujen väliin asetan kaksi pitkää parrua pitkittäin niin, että kaksi parrua tuohon alas maan tasalle ja kaksi parrua hieman ylemmäs, kaartuen keskeltä maanpintaa kohden. Ja, nämä kaksi parrua naulaan portinpaaluun kiinni. Hyvältä näyttää, Arvo mielessään tuumasi ja jatkoi rakentamista. Asetan vielä tämän kalaverkon maan tasalla olevien parrujen ympärille. Kas noin. Nyt on hyvä, Arvo mielessään totesi hikeä otsalta pyyhkien ja vilkaisi kylätielle.

- Passaa nyt tulla yrittämään. Perkule, Arvo huudahti, puisti nyrkkiä aution kylätien suuntaan, kääntyi ja lähti kävelemään takaisin kapeaa polkua kohti taloa.

Viimein Arvo saapui talon portaille.

– Alma rakas, jätit sitten lantaiset navettasaappaat kuistin portaille, Arvo huudahti.

Alma juoksi paljain jaloin, kukkamekko yllä, pirtistä ulos kuistin puisille portaille.

– Olin minä pahemman kerran kaatua! Oikein sydämettä otti, kun lantaan liukastuin. Perkule, Arvo sanoi.

– Rakas mieheni Arvo. Sinä olet lujaa tekoa. Anna minä autan sinut pystyyn, takaisin jaloillesi, Alma sanoi ja otti Arvoa kainalosta kiinni.

– Kuinka monta kertaa olen sanonut, että navetta saappailla ei talon portaille astuta, Arvo sanoi, otti kaiteesta kiinni, kääntyi ja istahti kuistin puiselle portaalle.

– Anteeksi kovasti rakkaani. Minulle tuli kiire pirttiin, kun muistin että leivät ovat liinan alla nousemassa ja ne olivat saatava nopeasti leivinuuniin paistumaan, Alma sanoi ja istuutui Arvon viereen.

– Sattuuhan sellaista. Auta minua. Vedä nahkasaappaat pois jaloistani ja sukat pois myös, Arvo pyysi.

Alma teki työtä käskettyä.

– Oletko sinä nähnyt tytärtämme Vennua, Arvo kysyi.

– Kyllä minä Vennun olen nähnyt. Yksin käveli kylätietä aamuvarkaisella, Alma sanoi.

– Vai niin. Sellaisia ne naiset ovat. Kun hetkeksi selkänsä kääntää, niin jo mennään. Tiedätkö sinä minne Vennu oli matkalla, Arvo kysyi.

– En tiedä. Hän nousi vaalea olkihattu päässä postin kohdalla, kirkonkylälle menevään Vainion liikenteen linja-autoon. Iloisesti vilkutti kädellä linja-auton takaikkunasta, Alma kertoi.

– Vai niin. Vennun aviomies Erno on voinut hyvinkin lähettää Vennun kylälle asioille. Olisi nyt kuitenkin voinut kahvilla käväistä. Kun Vennu palaa asioilta, niin täytyy

pyytää häntä pysyä kotosalla ilta. Nyt on niin, että minä valvon yön ja vahdin tilusta. Tässä saa kaikki yöt olla etuvartiossa portin vierellä. Koskaan ei tiedä millä asialla ihmiset kylätiellä liikkuvat. Huomenna menen Somerolle ostoksille. Vennu saa luvan tulla mukaan auttamaan. Tarvitsen Harmille uudet valjaat kyntöä varten ja samalla vien vanhan kaappikellon korjattavaksi. Puolitoista tuntia siinä menee, kun Somerolla käydään. Erno saa hoitaa navetta työt sillä välin, niin sinä saat leipasta rauhassa vehnäsiä. Sunnuntaina lähdetään kaikki Forssaan raveihin, Arvo kertoi suunnitelmista ja tuuletteli paljaita varpaitaan kuis-tin portaalla.

– Minä lähden mielelläni raveihin. Vennun hevosen toivon voittavan. Kuule, minä ajattelin käydä tapaamassa Koiviston Taiston naapureita, Ojalan Annaa ja Elinaa, pitkästä aikaa, Alma sanoi.

– Minkä vuoksi, Arvo kysyi.

– Pyydän Annaa etsimään kirjaston arkistosta vanhoja mikrofilmejä, Alma sanoi.

– Mitä sinä nyt taas olet ryhtynyt tutkimaan, Arvo kysyi.

– Yrjölän sukua. Sinun sukuasi tietty, Alma sanoi.

– *Ha, ha, haa.* Tässä minä olen. Mitä sinä haluat minus-ta tietää? Vieläkö minussa on jäljellä jotakin sellaista mitä et jo tietäisi? Kruunuako sinä etsit, Arvo kysyi.

– Kiusoittelemaan vallan ryhdyt. Minä ajattelin, että jos vihdoin selviäsi sinun omalaatuisen, itsepäisen ja ärhäkän luonteesi juuret, niin päästäisiin elämässä eteenpäin, Alma sanoi.

– Eteenpäin? Mitä sinä nyt höpäjät? Me olemme pian jo elämän ehtoopuolella, Arvo sanoi.

– *Ha, ha, haa.* Meillä on koko loppu elämä yhteistä aikaa opetella elämään, kun ei vielä tähän päivään mennessä ole

opittu, Alma sanoi.

– Mitä sinä nyt Alma oikein vihjailet? Onko liittomme alkanut vanhoilla päivillä kaduttamaan, Arvo kysyi.

– Ei totisesti. Kolikolla on aina kaksi puolta, Alma sanoi.

– Minulla myös kaksi puolta, etu- ja takapuoli. Alma rakas jätetään sellaiset kolikon hetot tulevan sunnuntain raveihin, Arvo sanoi, nappasi Almaa vyötäisiltä kiinni, veti tiukasti rotevaa rintaansa vasten ja suuteli kiihkeästi.

– Kyllä sopii Alma rakkaani, kyllä sopii. Vaan, kyllä minä tiedän miten ärhäkkä tamma lauhtuu, niin mitä jos mentäisiin vähän sillennää peräkammariin kellalleen, Arvo kysyi ja suuteli Alman pehmeitä huulia.

– Minulta jäivät navettatyöt kesken, Alma sanoi.

– Kyllä rakkaani, kyllä minä menen loput lannat lapioimaan, sen jälkeen kun ..., Arvo sanoi.

– Rakas, taitaa kesän lämpö sinunkin tunteet kuumentaa, Alma sanoi.

II

– Tere Arvo, Pastori huudahti, heilautti suurta kämmentä polkupyörän selästä kylätieltä ja pysähtyi portin viereen.

– Tere, tere. Mitä pastorilla on asiaa, Arvo kysyi lantala-pio olalla.

Pastori vilkaisi portinpaaluun kiinni naulattua suurta kylttiä ja portinpaalujen väliin rakennettua ansaa.

– Ohikulku matkalla, ohikulku matkalla kirkolle. Sopii-ko tulla käymään, Pastori kysyi.

– Kyllä se vain passaa. Olen menossa navettaan. Kierrä portti sivusta ja tule perässäni, Arvo ohjeisti ja viittoi pastorille tietä kohti navettaa.

Pastori asetti polkupyörän navetan kulmalle, hirsisei-nää vasten nojaamaan ja käveli Arvon perässä sisälle na-vettaan.

– Pastori Luukkanen, Unto Luukkanen, Pastori esittäy-tyi ja ojensi suuren, valkeutta hohtavan kämmenensä koh-ti Arvoa, kuin kätelläkseen miestä.

Arvo tarttui kottikärryn kahvoihin kiinni ja työnsi kär-ryn navetan pitkälle käytävälle.

– Kyllä minä teidät tiedän pastori. Jätetään kuitenkin kättely tuonpuoleiseen. Vaikka tässä luontoäitiä lähellä ol-laan, niin teen Pastori Luukkaselle heti tiettäväksi, että mi-nulla ja Almalla ei ole kiire yhtään mihinkään. Ylösnou-semusta tässä vaiheessa elämän, on aivan turha kaupitel-la, Arvo sanoi, tarttui lapion varteen ja työnsi lapion läm-möstä höyryävään lantaan.

– En minä nyt sellaista. Ohikulkumatkalla olen ja ajattelin poiketa katsomaan miten Yrjölän tilalla voidaan, Pastori sanoi.

– Saamasi pitää, kun tänne asti olet vaivautunut polkupyörälläsi tulemaan. Istu tuonne heinäpaalin päälle, niin eivät lantaroiskeet lennä pyhävaatteillenne, Arvo sanoi ja viskasi, täyden lapiollisen höyryävää lantaa kottikärryyn.

– Kerro Arvo miten teidän yhteinen taival Alman kanssa sai oikein alkunsa. Missä te tapasitte, Pastori kysyi.

– Rintamalla tavattiin. Alma ja minut vihittiin rintamalla sotavuonna 1941. Alma toimi lottana ja minä tiedustelijana. Sodan raskaat koettelemukset saivat meidät yhteen ja rakkaus on kukoistanut näihin päiviin. Alman ja minun esikoinen Vilho poika syntyi vuonna 1956, mutta vuonna 1963 esikoispoikamme, tuolloin seitsemänvuotias Vilho jäi koulutiellä auton alle ja sitten tulivat Vilhon hautajaiset, Arvo kertoi ja työnsi kottikärryä edemmäksi navetan kapeaa käytävää.

– Otan osaa menetykseenne, Pastori sanoi.

Arvo tarttui lapion varteen, työnsi lapion höyryävään lantaan, nosti lapion ja viskasi lannat lapiosta kottikärryyn niin, että kolina ja roiske kävi.

– Kuten pastori tietää, osanotto ei poikaa takaisin tuo. Menetyksestä huolimatta elämän on tavalla tai toisella jatkuttava, Arvo sanoi.

– Onni oli teillä Alman kanssa myötä, Pastori sanoi.

– Kyllä. Tyttäremme Vennu syntyi vuonna 1961, kuin taivaan lahjana meille ja tästä syystä Vennu on minun ja emännän silmäterä. Vennu luki itsensä ylioppilaaksi ja opiskeli Mustialan maatalouskoulussa, kun tapasi puolisonsa Erno Järvelän, Arvo kertoi.

– Pariskunta vihittiin avioliittoon kyläkirkolla juhannuk-

sena vuonna 1979, Pastori sanoi.

– Kyllä. Tuolloin kesä oli kauneimmillaan ja kaikilla ihmisillä hyvä tahto. Alman kanssa päätimme antaa pariskunnalle vihkilahjaksi tilusteni eteläkärjestä Terttilänjoen reunamilta pienen punaisen torpan. Lisäksi annoimme viljelysmaata, - metsää, - karjaa ja - kolme suomenhevosta. Kaksi hevosista on työhevosia ja yksi hevonen on Vennun ravikilpailuhevonen, Arvo kertoi.

– Mistä sinä karjan ostit, Pastori kysyi.

– Kanat ostin ystävältäni Vihtavuoren Laurilta Somerniemeltä. Lehmät ostin tuttavaltani Oinosen Ollilta Laute-lasta. Lampaat ostin tuttavaltani Kämäräisen Veikolta Kiikalasta. Siat ostin hyvältä ystävältäni ja sodan rintama kaverilta Koiviston Taistolta Kiikalasta. Hevoset kävin ostamassa Ypäjän hevosjalostuslaitoksesta, Arvo kertoi ja viskoi lapiolla höyryävää lantaa kottikärryyn.

– On siinä karjaa hoidettavaksi. Kuka tilaanne jatkaa lähdettyänne, Pastori kysyi.

– Silläkö asialla sinä olet? Vennu ja Erno jatkavat. Tilan on säilyttävä Yrjölän suvun hallussa, joten olemme Alman kanssa antaneet osan tilusta ja - karjaa Vennun hoidettavaksi, Arvo sanoi.

– Sukupolvenvaihdesta hiljalleen. Kuka siinä Terttilänjoen reunamilla olevassa punaisessa torpassa aiemmin on asunut, Pastori kysyi.

– Siinä asui meidän ahkera ja työteliäs piika Eleonoora. Kun Eleonoora lähti, niin päätimme Alman kanssa antaa torppa Vennulle ja Ernolle kodiksi. Torpan lisäksi tilalla sijaitsevat navetta, puuliiteri, aitta ja savusauna, Arvo kertoi.

– Minkälaisia työmenetelmiä he käyttävät, Pastori kysyi.

– Vanhat perinteiset työmenetelmät ovat Vennu ja Ernon

"Maaseutu on rajattoman intohimon, loputtoman luovuuden lähde ja rohkeiden sanojen ilmoille kirvoittaja." Hellstedtin henkeen on osin fiktiivinen tarina, joka sijoittuu vuoden 1981 Varsinais-Suomen, itsenäisen Kiikalan - ja rajanaapurin itsenäisen Someron kunnan ihmisten maaseutu elämään.

Vuoden 1808 verinen tapahtuma vastarintaliikkeineen, nostattaa verenperintönä kulkeneen kapinahengen kyläläisten mieliin, kunnan herrojen suunnitelmia ja - päätöksiä vastaan. Historian haavoista kumpuava juopa synnyttää kitkaa, saaden talonpojat pitämään yhtä ja puolustamaan omiaan.

Kirjan tarina tuo päivänvaloon ansioituneen Ruotsalaisen Anders Perssonin (Historioitsija ja Meteorologi) kirjan "1808 - Gerillakrieket i Finland" (1986, 2007), "Suomen sodan unohdetut sankarit" (Suom.1988). Hänen ansiokkaat tutkimukset perustuvat vankkoihin arkistotietoihin, muun muassa Varsinais-Suomen historiallisista tapahtumista.

Huumori ja satiiri siivittävät lukijan matkaa. Vauhdikkaasti kuljetaan vanhaa mutkikasta kylätietä pitkin, tutustutaan kylän ihmisiin ja heidän ajatuksiin sekä omintakeisiin, että jännittäviin mutta oi, niin rakastettaviin "pikku puuhiin", pintaa syvemmältä. Kirjan hahmot ovat fiktiivisiä.

"Ai,ai,ai,ai. Ihan muistoja verestä.

Lähestyvät kasakoiden huudot kuulen.

Talonpoika huutaa: "Mars asemiin!"

Talonpoika rohkea ratsaille nousee...

Lähtökäsky kajahtaa: "Hyökätkää!"

Hiekkamyrsky maantieltä nousee...

Talonpoika huutaa: "Taistelkaa!"

Syöksyy maahan vastustaja parka.

Korskuu kivusta hevonen...

Myllynkivi koskella jauhaa, jauhaa.

Huuto tuskan, peittyä alle..." (Alice Töyrylä)

